

Nd.

238. Frumvarp til laga

[133. mál]

um breyting á lögum nr. 40 23. maí 1949, um áburðarverksmiðju.

Flm.: Einar Olgeirsson.

1. gr.

Í stað orðsins „þremur“ í 4. gr. laganna komi: fimm.

2. gr.

13. gr. laganna falli niður.

3. gr.

Ákvæði til bráðabirgða orðist svo:

Hlutabréf annarra hluthafa, er hlutabréf hafa keypt í rekstrarféluginu Áburðarverksmiðjan h/f, er ríkissjóði skyld að innleysa á nafnverði að viðbaettum 6% árvöxtum af upphæðinni, frá því að þau voru keypt. Þó skal ríkisstjórninni heimilt að greiða hærra verð, ef hluthafar krefjast þess, enda hafi þá sérstök þingnefnd, er þingflokkarnir tilnefni hver einn mann í, samþykkt það mótatkvaðalaust.

Umboð núverandi stjórnar áburðarverksmiðjunnar fellur niður, enda sé kosin ný verksmiðjustjórn samkvæmt ákvæðum 4. gr. laganna á yfirstandandi þingi.

4. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Greinargerð.

Umræður um áburðarvinnslu á Íslandi hófust fyrir alvöru árin 1934—1937, þegar skipulagsnefnd atvinnumála var að störfum. Lét hún gera allmiklar rannsóknir á möguleikum til framleiðslu tilbúins áburðar hér á landi.

Stjórnarfrumvarp um byggingu lítilar verksmiðju til framleiðslu köfnunar-efnis var flutt á Alþingi 1944. Var frumvarpinu vísað til nýbyggingarráðs og því falið málið til frekari rannsókna. Á grundvelli rannsókna þeirra, er það lét gera, var aftur flutt stjórnarfrumvarp um byggingu áburðarverksmiðju á þinginu 1947, sem ekki náði þó afgreiðslu. Haustið 1948 var þetta frumvarp aftur flutt á Alþingi nokkuð breytt og verður að lögum vorið 1949.

Í öllum þeim miklu umræðum og athugunum, sem fram höfðu farið í sambandi við alla meðferð málsins í hálfan annan áratug, hafði enginn maður svo mikið sem imprað á því, að nokkur annar en ríkið ætti að eiga þetta fyrirtæki, enda lá það ljóst fyrir öllum, að fjármagn til byggingar þess yrði ríkið að útvega annaðhvort með framlögum eða lánum. Það var fyrst á síðustu stigum málsins í önnum síðustu þingdaga vorið 1949, að flutt var í efri deild breytingartillaga þess efnis, að verksmiðjan skyldi vera rekin sem hlutafélag. Höfðu þó nefndir þær, sem um málið fjölluðu í báðum deildum, lagt til, að frv. yrði samþykkt óbreytt, verksmiðjan ótvírað ríkiseign og ríkisrekin. Var breytingartillaga þessi samþykkt sem 13. gr. frumvarpsins.

Eins og lögini lita út núna, er svo ákveðið í 3. gr., að verksmiðjan skuli vera sjálfseignarstofnun, er lýtur sérstakri stjórn. En í 13. gr. er ákveðið, að ríkisstjórninni sé heimilt að leita eftir þáttöku félaga eða einstaklinga um hlutafjárfamlög og ef slik framlög nema minnst 4 millj. kr., skuli ríkissjóður leggja fram það, sem á vantar, til þess að hlutafé nemi 10 millj., og skuli þá verksmiðjan rekin sem hlutafélag.

Pannig standa ákvæði laganna, þar sem þessu síðara ákvæði hefur verið fylgt. Verksmiðjan er sjálfseignarstofnun, en rekin sem hlutafélag.

Á síðustu árum hafa hins vegar verið gerðar tilraunir til þess að túlka lögini þannig, að hlutafélagið ætti verksmiðjuna. Slikar tilraunir stangast við lög og eru stórskaðlegar almenningshag.

Áburðarverksmiðja ríkisins er orðin gott fyrirtæki hvað afkomu snertir. Niðurstöðutölur rekstrarreiknings voru 1961 yfir 59 millj. kr. Þar af eru vinnulaun aðeins 5½ millj. kr. En vextirnir, sem verksmiðjan verður að greiða, nema næstum sömu upphæð. Hreinar tekjur verksmiðjunnar það ár eru, ef farið er að lagafyrirmælum um framlag til fastra sjóða, um 12 millj. kr.

Er því greinilegt, að hvort tveggja væri hægt, að haekka stórum laun verkamanna og lækka verð áburðar til bænda að miklum mun og hafa samt riflegan rekstrarafgang. En sérstaklega sýnir þó þessi afkoma, að algerlega ófært er að láta það lengur viðgangast, að einhver vafi leiki á því, hvort slikt fyrirtæki sem áburðarverksmiðjan sé einkaeign eða alþjóðareign, eins og lög mæla fyrir um.

Nú mun óhætt að fullyrða, að áburðarverksmiðjan sé um 350 millj. kr. virði. Þeir menn, sem halda því fram, að verksmiðjan sé eign hlutafélagsins, eru í huga sínum að gefa einkahluthöfum, sem á sínum tíma lögðu fram 4 millj. kr. í hlutafé, 140 millj. kr. eign, þegar afskriftum væri lokið.

Petta frv. er flutt til þess að taka af öll tvímaeli um það, að þetta stærsta fyrirtæki Íslands er ríkiseign. Tilgangur þessa frv. er að vernda almennungseign gegn ásókn einstakra aðila, er sölsa vilja eign þessa undir sig.

Ég hef áður flutt þetta frv. í svipuðu formi og mun skýra allar aðstæður nánar í framsögu.